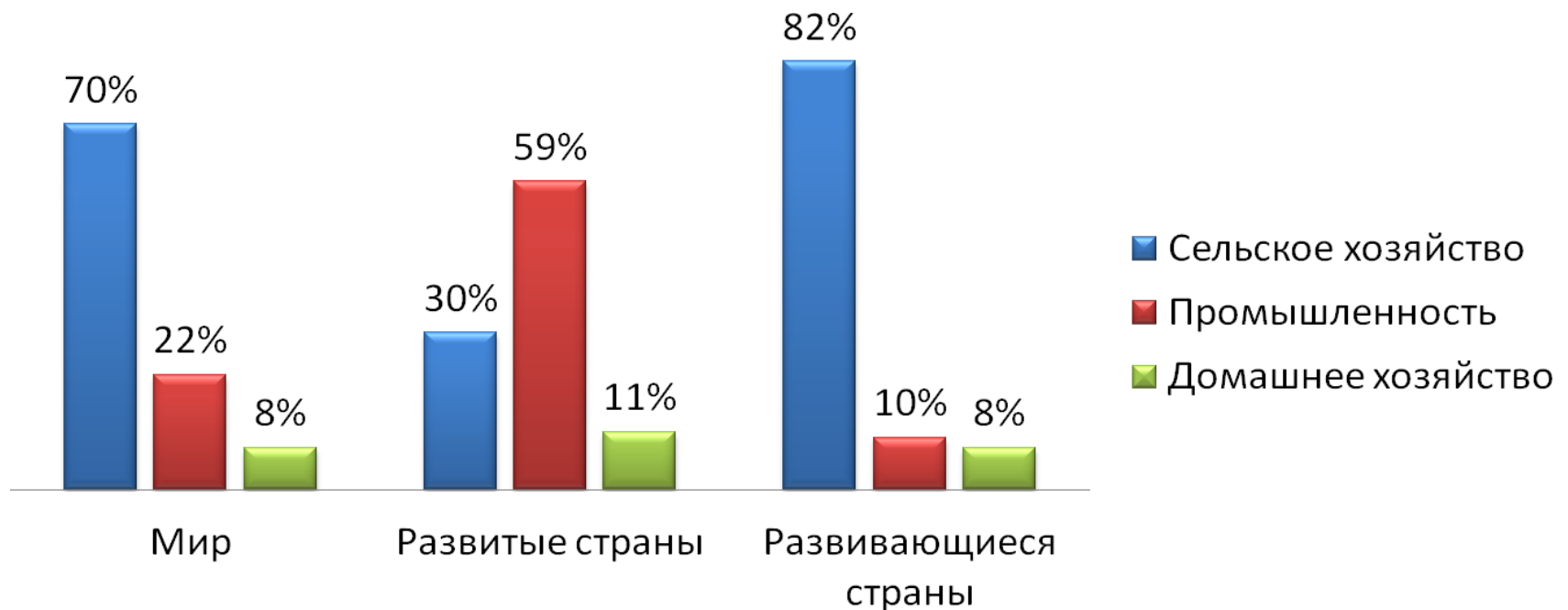

«Су ресурстарын интеграциялы басқару»
дәріс курсы

Тақырып 9. Су ресурстарын басқару және бизнес

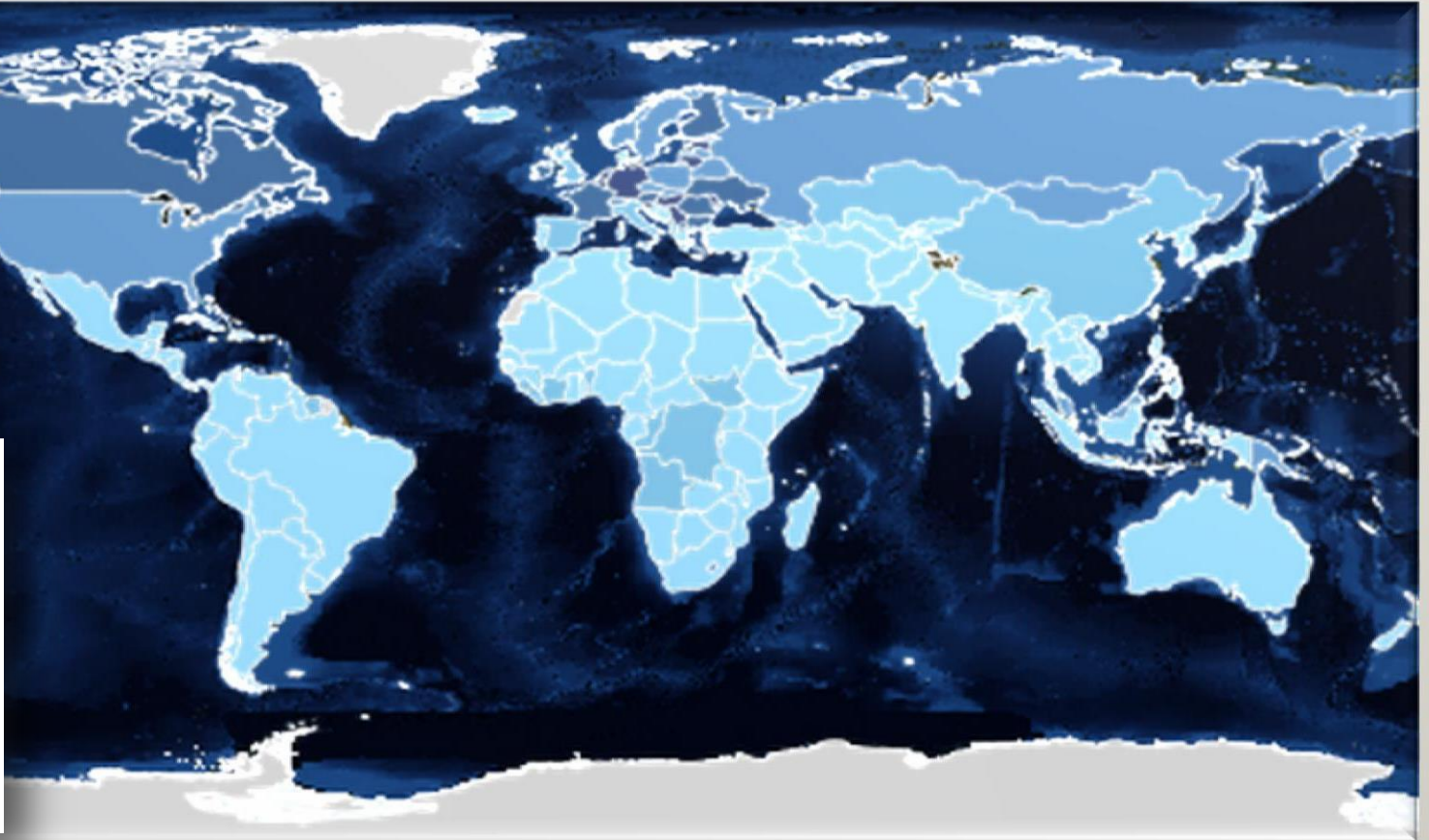
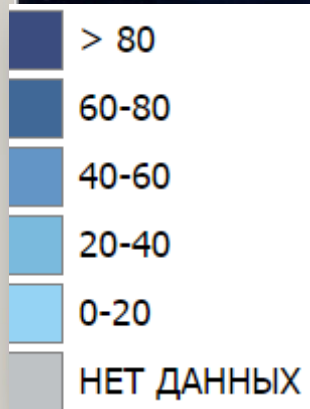
Өнеркәсіптегі суды әлемдік тұтыну

- ✓ Әлемнің барлық дерлік елдерінде белгілі бір тауар, жұмыс түрлерін өндіру немесе қызмет көрсету үшін суды көп тұтынатын салалары ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп болып табылады.
- ✓ Әлемдік суды тұтынудың 70%-ы ауыл шаруашылығының үлесіне тиесілі.
- ✓ Суды өнеркәсіпте пайдаланудың үлесі 10% дамушы елдерге, 59% дамыған елдерге тиесілі..

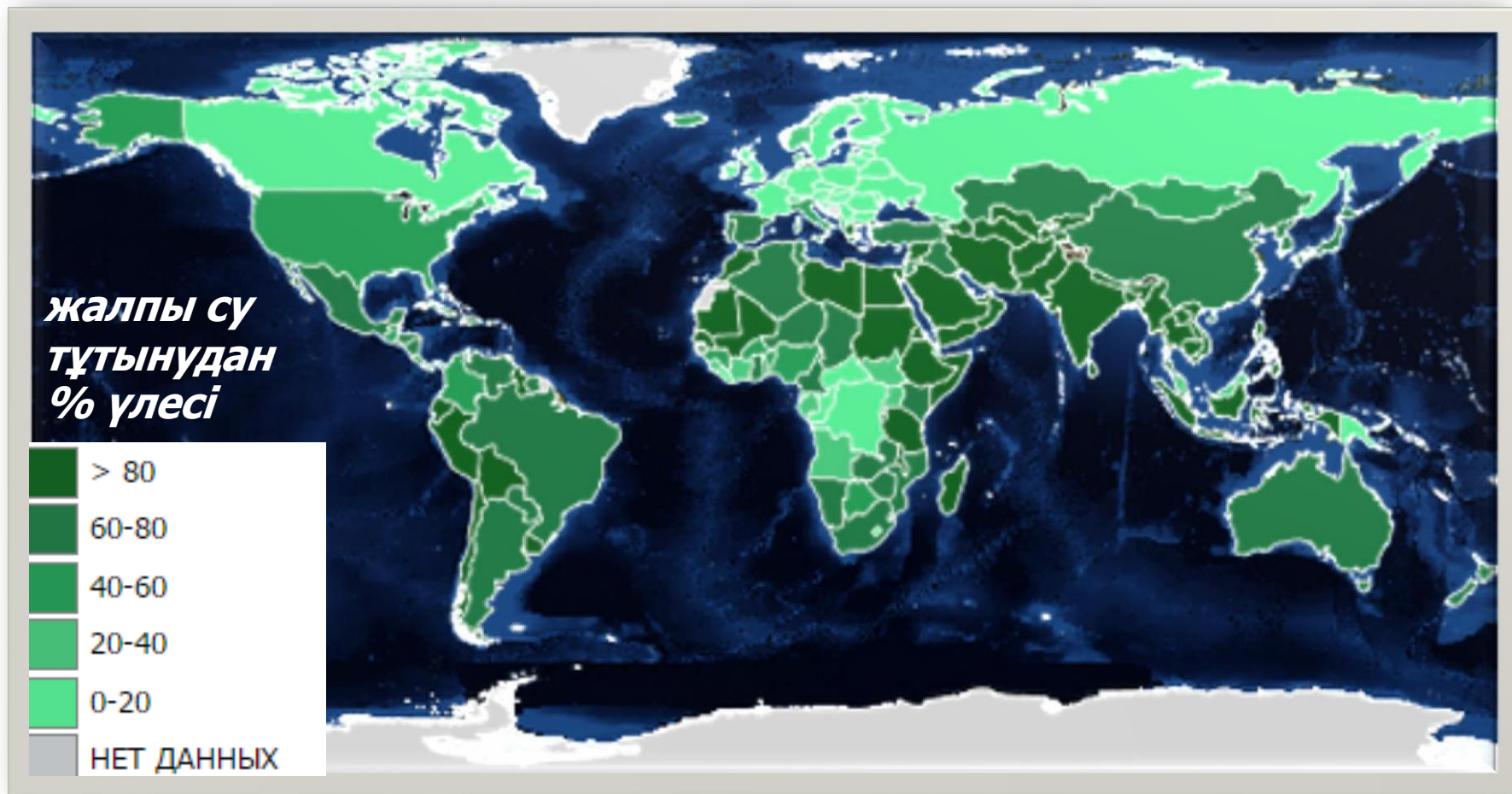

Өнеркәсіп бойынша суды тұтыну

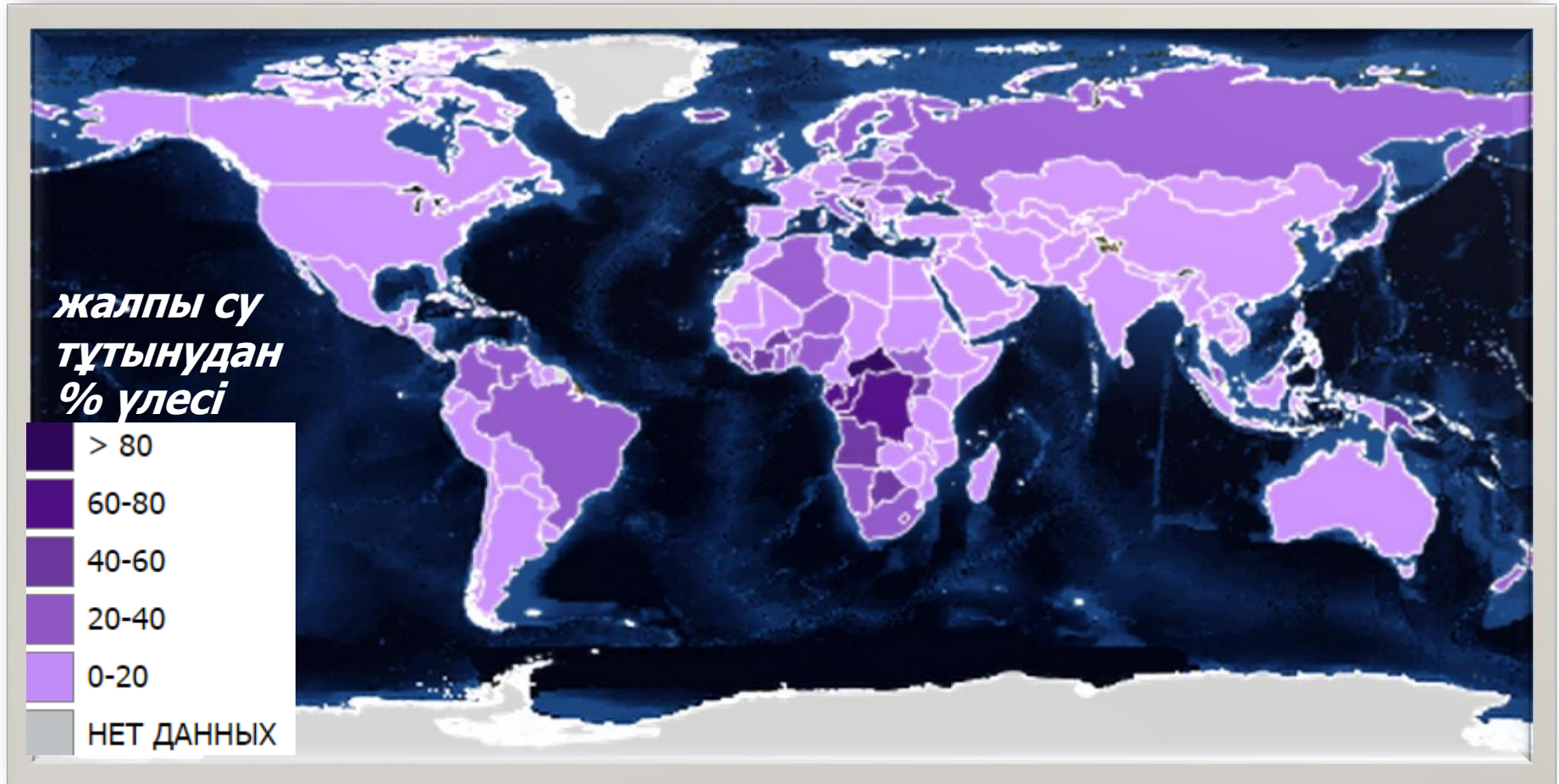
*жалпы су
тұтырудан
% үлесі*

Ауыл шаруашылығы бойынша суды тұтыну

Коммуналдық қызметтер бойынша суды тұтыну

Жаңа этикалық стандарттарға негізделген суды басқарудың басымдықтары

Басымдық № 1 - Өмір сүруге арналған су (Water for life) адамдар мен табиғаттың өмір сүруіне, соның ішінде суға қатысты адам құқықтарының сақталуында негізгі рөл атқарады.

Басымдық № 2 - Жалпы мүдделерге арналған су (Water for general interest purposes) оның денсаулық пен әлеуметтік бірлікті сақтаудағы рөліне қатысты.

Басымдық № 3 - Экономикалық дамуға арналған су (Water for economic growth) , экономикалық орындылық принциптеріне сай өмір сүру сапасын жақсарту.

Қазақстандағы суды тұтыну

- ✓ Қызмет түрі бойынша негізгі су тұтынушылары **ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп және коммуналдық қызметтер** болып табылады.
- ✓ На сельское хозяйство приходится основная часть потребления воды.

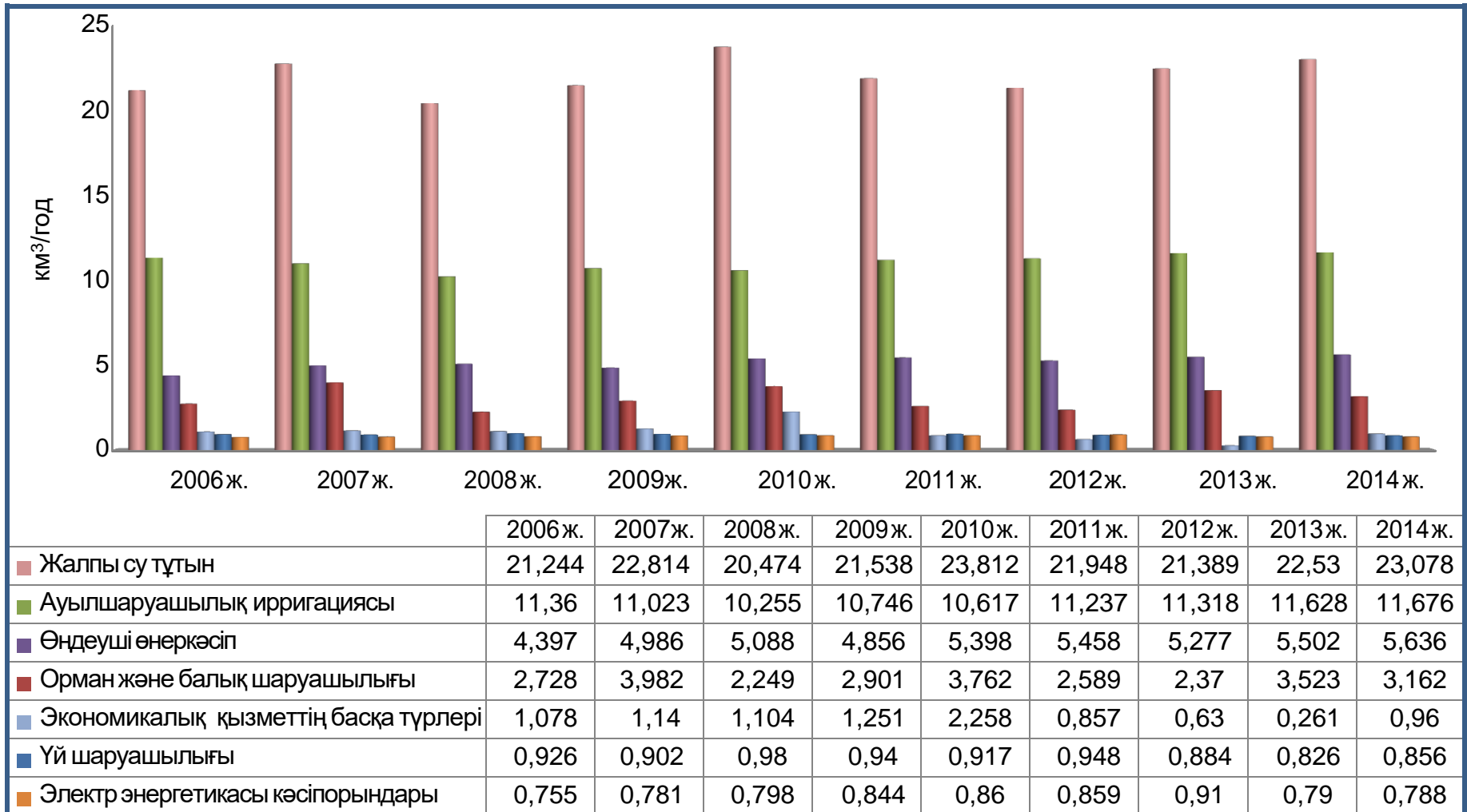
ҚР экономикасының салалары бойынша суды тұтыну

Ауыл шаруашылығы	Өнеркәсіп	Коммуналдық қызметтер
68 %	27%	5%

- Тасымалдау кезінде жоғалту,
- орташа, ауыл шаруашылығы
- тұтынушылары үшін шамамен 60%,
- коммуналдық қызметтер үшін 50%, өнеркәсіптік тұтынушыларға шамамен 40%-ды құрайды(жалпы суды тұтынудан пайыздық көлем ретінде).
- Қолданыстағы тиімділікті сақтай отырып коммуналдық сектордағы және ауыл шаруашылығындағы су ресурстары және қалыпты өсу 2040 жылға дейін өнеркәсіптегі судың тиімділігі суды тұтынудың тұрақты өсуін жылына 29,7 км³ дейін арттыру күтілуде

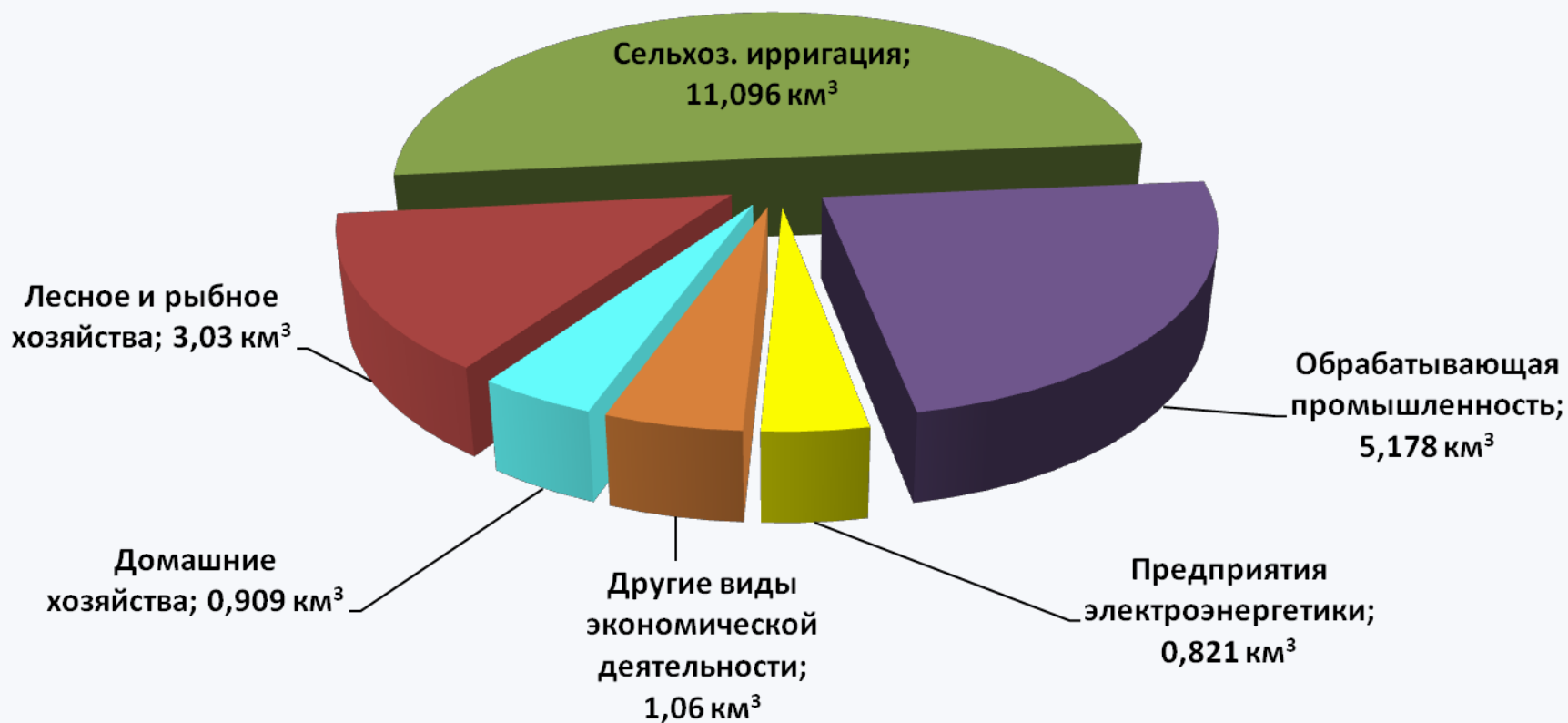
Суды пайдалану түрлері бойынша суды тұтыну

Қазақстандағы экономикалық қызметтің барлық түрлеріне тартылған тұщы судың орташа мөлшері жылына 22,09 км³ құрайды.

Суды пайдалану түрлері бойынша суды тұтыну құрылымы

Қазақстанда суды ірі тұтынушылар суару секторы (жалпы судың 50% -на дейін), өндеуші өнеркәсіптің кәсіпорындары (жалпы судың 23%), содан кейін орман және балық шаруашылығы (суды жинаудың жалпы көлемінің 14% -ы).

Суды пайдаланудың тиімділігі

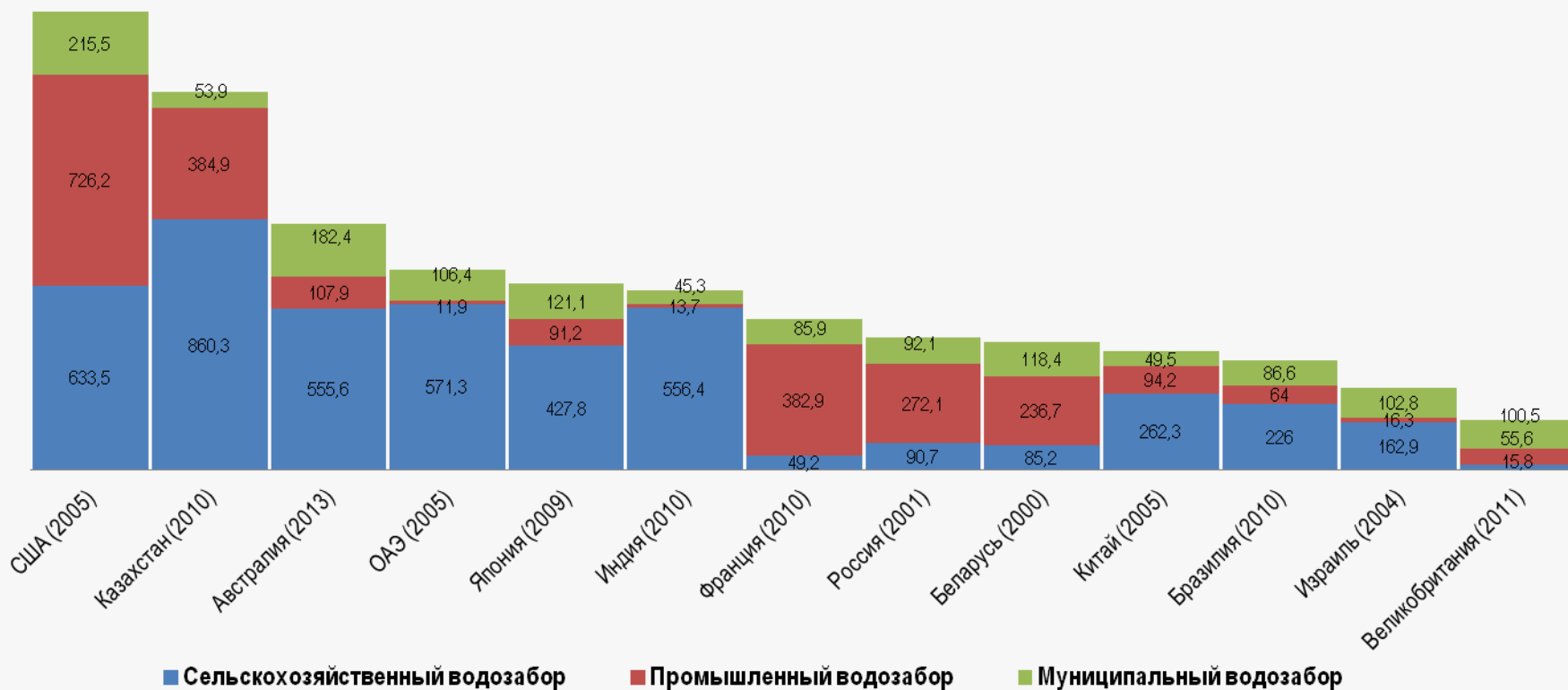
Қазақстанда жеке секторлар үшін де, тұтастай экономика үшін де суды пайдаланудың орташа тиімділігі салыстырмалы елдерге қарағанда айтарлықтай жоғары. Мысалы, Австралияға қарағанда, Қазақстанға қарағанда, АҚШ, Бразилия және Ресейге қарағанда су шамамен 3 есе көп суды 6,5 есе артық қажет етеді.

Жан басына шаққандағы су тұтыну

Қазақстан өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығында суды тұтынудың ең жоғары көрсеткіштерінің бірін иеленеді.

Объем забираемой воды на душу населения, по видам водопользования, м³/год

Өнеркәсіпте суды пайдалану

Гидроэнергетикаға
арналған су

Салқындату
арналған су

Өндірістік
процестерге
арналған су

Өнімдердің
құрамындағы су

Су қалдықтарды
жою үшін құрал
ретінде (ағынды
суларды қоса
алғанда)

Өнеркәсіп сустрессін әлсірету үшін не істей алады?

Компания
ішінде не істей
аламыз?

- Суды пайдалануды өлшеу және бақылау
- Тұтынуды азайтуды жалғастыру
- Жабдықтаушылар мен тұтынушыларды қолдау
- Инновацияларды енгізу

Жергілікті
деңгейде не
істей аламыз?

- Мүдделі тараптарды тарту
- Жергілікті қауымдастықтардың әлеуетін арттыру
- Жергілікті тұрғындардың қажеттіліктерін ескеру
- Су ресурстарын кешенді басқаруды қолдау

Компания ішінде не істей аламыз: *бизнестің жетекші рөлі*

- Кәсіпорындарда суды басқару
дың жоспары
- Су тұтынуды
және ағынды суларды пайда
болуын азайту
- Суды тұтынудың
көрсеткіштерін қолдану
- Қоршаған ортаға әсерді
бағалауды жүргізу
- Ластанудың алдын алу
- Инновацияларды және
ең жақсы тәжірибелерді енгізу

Кәсіпорындарда суды басқарудың жоспары

Суды айтарлықтай көлемде пайдаланатын әрбір кәсіпорында құрылуы керек

Жоспар кәсіпорынның су саясатын қамтуы және суды тиімді пайдалану және ластануды барынша азайту бойынша мақсаттар анықтауы керек

Кәсіпорындар бұл жоспарларды жариялай алады, сондай-ақ оны жақсарту үшін үкімет пен азаматтық қоғаммен жұмыс істей алады

Суды пайдалануды және сарқынды суларды пайда болуын азайту

Суды тұтынуды және сарқынды суды пайда болуыні азайту үшін шаралар әзірленуі керек

Осындай іс-шараларды шикізат өндірісінен дайын өнімді тұтынуға дейінгі барлық жеткізу тізбегінде және бүкіл өнімнің өмірлік циклі бойынша шешілуі және әзірленуі керек

Өнім тұжырымдамасын әзірлеу кезінде, өндірістің бірлігіне суды тұтынудың төмендеуін ескеру маңызды

«Өлшенуі мүмкін көрсеткіш, қолжетімді болуы да мүмкін»

Кәсіпорында суды басқаруды бағалау үшін суды тұтыну және сарқынды судың пайда болу көрсеткіштерінің жүйесін енгізу қажет

Ең қолайлы көрсеткіштер - экологиялық тиімділері болып табылады

Қоршаған ортаға әсерді бағалауды жүргізу

Суды айтарлықтай пайдалануды талап ететін бизнесті дамыту жобалары, су инфрақұрылымын дамыту схемалары, суды пайдалану қызметтерін дамыту бағдарламалары ҚОӘБ жүргізуді талап етеді

ҚОӘБ жүргізу кезіндегі қоғамдық тыңдалулар суды пайдалану саласындағы экологиялық жобаларды жетілдіру үшін шешімдерді қабылдау процесіне мүдделі тараптарды тартуға көмектеседі

Предотвращение загрязнения

Бейорганикалық қоспалардан тұратын ағынды суларды тазарту жоғары энергия тұтынуды талап етеді және тиімсіз

Кәсіпорындар ластанудың алдын алу және ТЖ-ды ескерту, сондай-ақ олардың салдарын жою жөніндегі шараларды жүзеге асыруға тиіс

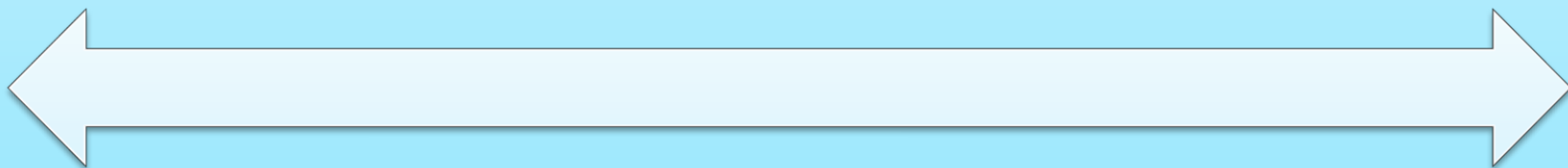
Ең жақсы нәтижеге ластау көздерінде жұмыс істеу арқылы қол жеткізуге болады

«Пайдаланушы төлейді» принципі

«Пайдаланушы төлейді» принципі - суды пайдалану бойынша «ластаушы төлейді» принципін қолдану. Ол кез-келген табиғи ресурсты пайдаланушыны оны пайдалану және кейін қалпына келтіру үшін толығымен төлеуін талап етеді

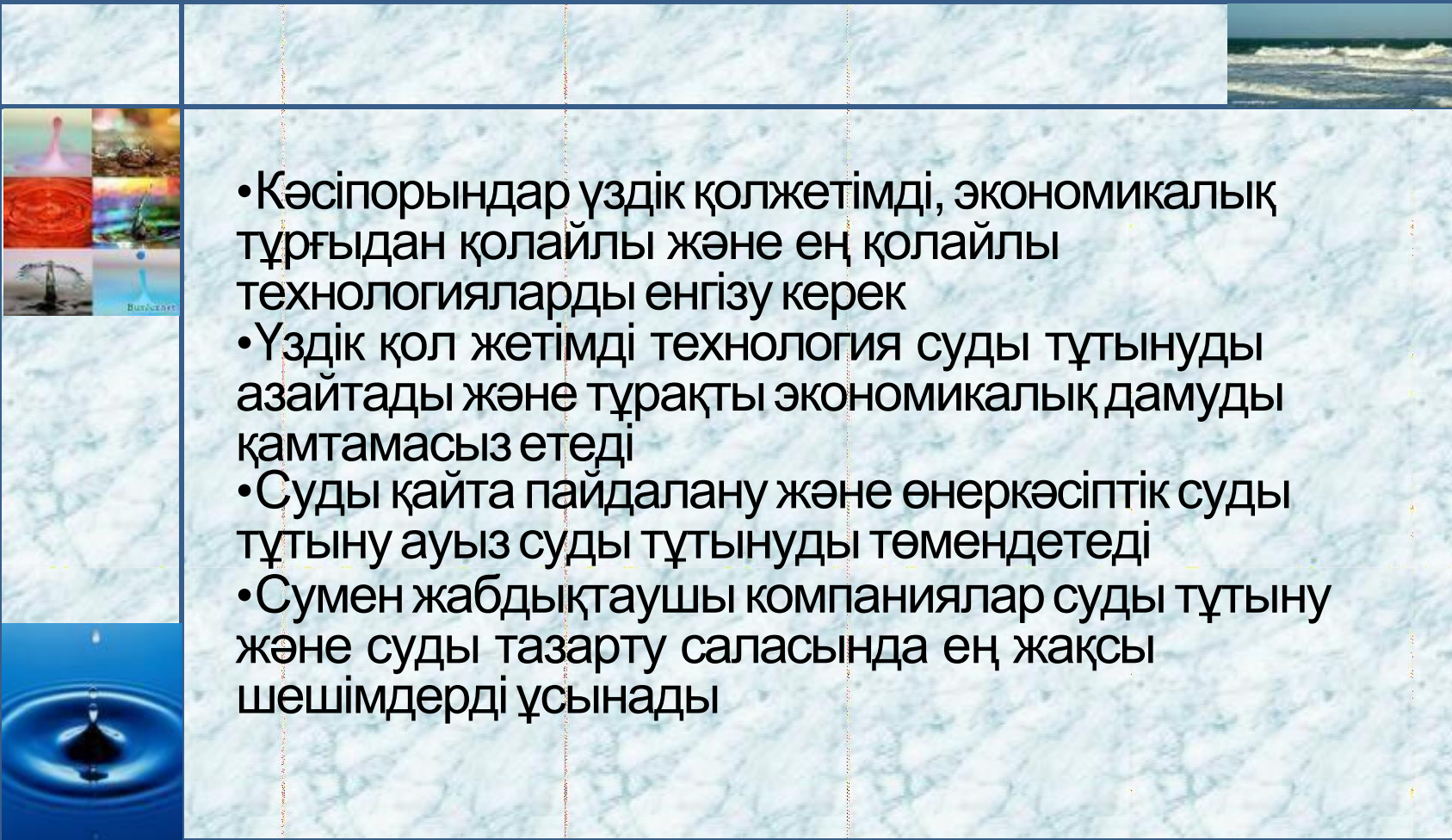

«Ластаушы төлейді» принципі екі деңгейде жүзеге асырылады

Әрбір табиғат пайдаланушы үшін есептелетін және кәсіпорын өнімінің өзіндік құнына қосылатын ШРТ нормаларының аясында қоршаған ортаны ластағаны үшін төлемдер

Бұл табиғат пайдаланушы үшін белгіленетін ШРТ нормаларынан асып, ластағаны үшін төлемдер; бұл жағдайда артық ластану массасының немесе көлемінің әр бірлігі үшін ол он есе төлейді; төлемдер айыппұл болып саналады, ал компания төленетін соманы түскен пайдадан алады

Инновацияларды және үздік қол жетімді тәжірибелерді енгізу

- Кәсіпорындар үздік қолжетімді, экономикалық тұрғыдан қолайлы және ең қолайлы технологияларды енгізу керек
- Үздік қол жетімді технология суды тұтынуды азайтады және тұрақты экономикалық дамуды қамтамасыз етеді
- Суды қайта пайдалану және өнеркәсіптік суды тұтыну ауыз суды тұтынуды төмендетеді
- Сумен жабдықтаушы компаниялар суды тұтыну және суды тазарту саласында ең жақсы шешімдерді ұсынады

Жергіліктіденгейде неістей аламыз: *азаматтық қоғаммен жұмыс*

- Барлық мүдделі тараптарды тарту
- Жергілікті қауымдастықтардың әлеуетін арттыру
- Жергілікті тұрғындардың қажеттіліктерін ескеру

Барлық мүдделі тараптарды тарту

Суды пайдалану саласында шешім қабылдау барлық мүдделі тараптармен консультациялар жүргізу барысында жүзеге асырылуы тиіс

Бұлашықтық және дұрыс шешім қабылдауды қамтамасыз етеді

Суды пайдалану қызметтерін көрсететін сарқынды суларды тазарту үшін айтарлықтай сумен пайдаланатын кәсіпорындар жоспарлау процесінде мүдделі тараптардың пікірлерін ескеруі керек

Жергілікті қауымдастықтардың әлеуетін арттыру

Кәсіпорында және қоғамдық секторда сумен жабдықтау инфрақұрылымы тұрақты инвестицияларды және ұқыпты қарым-қатынасты талап етеді

Бұл инфрақұрылымның қызмет мерзімі жөндеу жұмыстарын жоспарлау және жабдықтарды жаңарту қамтамасыз етілген жағдайда ұзақ болуы мүмкін,

Бизнес жергілікті кадрлар мен жергілікті мүмкіндіктеріне негізделге отырып, су инфрақұрылымын құруға көмектеседі

Жергілікті тұрғындардың қажеттіліктерін ескеру

- ✓ Өнеркәсіптік кәсіпорындардың суды тұтынуын арттыруды жоспарлауда жергілікті тұрғындармен кеңесу керек
- ✓ Осындай консультациялар жергілікті халықтың мүдделерін қорғайтын жергілікті ұйымдармен (ҮЕҰ) жүргізілуі мүмкін
- ✓ Әйелдер ұйымдары кеңес беру процесіне қатысуы керек, әдетте үй шаруашылықтарының су тұтыну процесіне жауапты әйелдер
- ✓ Халық сумен жабдықтаудың және санитарлық тазалаудың қандай түрін ең қолайлы деп анықтауға тартылуы керек

Су ресурстарын тиімді басқаруға қолдау көрсету

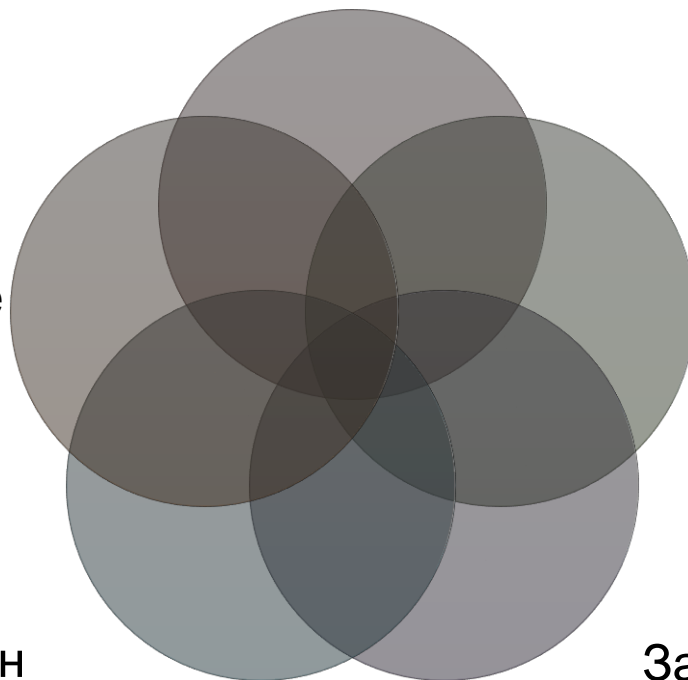
Бассейндік кеңестердің
жұмысына қатысу

Су тұтыну
саласында
стандарттардың
орындалуы және
судың сапасы

Қоғамның кедей
өкілдерін сумен
қамтамасыз ету

Су қажеттіліктерін
басқару

Заңнаманы жетілдіру

Тұрақты қалалық сумен жабдықтау: бизнес не істей алады?

Салымдар

Қаржыландырудың екі негізгі көзі бар:

- Суды тұтыну үшін төлем
- Қоғамдық қорлар (мемлекеттік бюджет)

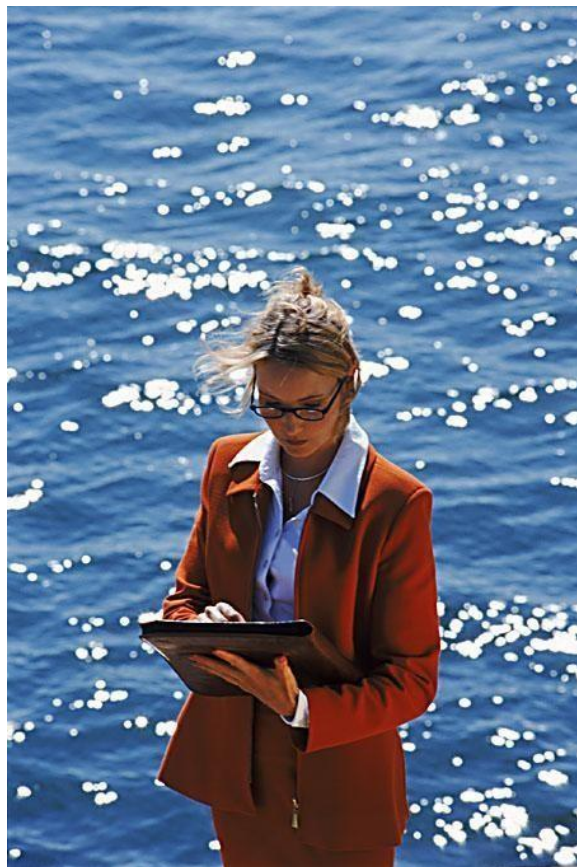

Шығындар

сумен жабдықтау және санитарияны құру және жүргізу үшін:

- Қызметкерлерді оқыту және еңбекақысын төлеу
- Инфрақұрылымға инвестицияларды салу
- Құбырларды, сорғыларды және жабдықтарды профилактикалық жөндеу
- Суды тазарту материалдары
- Суды жеткізу үшін энергия

Кіммен интымақтасуға тура келеді?

- Жергілікті өзін-өзі басқару органдары
- ҮЕҰ
- Халықаралық ұйымдар
- Зерттеу институттары, колледждер мен университеттер
- Консультациялық және сервистік ұйымдар

Су ресурстары саласындағы әлеуетті арттыру бойынша Орталық Азия аймақтық желісі

Мамыр 2011 - Қазақстан Республикасындағы Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму Бағдарламасы Cap-Net UNDP әлеуетін арттыру үшін ғаламдық желісіне қосылуды ұсынды және оның аясында аймақтың барлық елдерінен сарапшылар, сарапшылар мен барлық мүдделі қатысушыларды қамтуы мүмкін жаңа аймақтық желі құрылды.

Пререквизиттері:

- аймақтағы су ресурстарының жоқтығы;
- СРИБ қызметін үйлестіру және тәжірибе / білім алмасу қажеттілігі;
- әлеуетті арттыру саласында көптеген мүдделі тараптардың болуы;
- халықаралық тәжірибені қолдану.

Cap-Net UNDP

Cap-Net - тұрақты су ресурстарын басқару саласындағы әлеуетті арттыру бойынша халықаралық желі.

Желі серіктес тәуелсіз халықаралық, өңірлік және ұлттық ұйымдардан және су секторындағы әлеуетті дамытуға ықпал ететін желілерден тұрады.

Желі су ресурстарын кешенді басқаруды түсінуді ынталандыру арқылы өзінің тиімділігін дәлелдеді және СРИБ дамуын қолдауда және Мыңжылдық Даму Мақсаттарына қол жеткізуде маңызды рөл атқарады.

7 қараша 2012 ж. - Желінің ресми ашылуы (БҰҰДБ «Су ресурстарын интеграциялық басқаруды және Орталық Азиядағы трансшекаралық диалогты ынталандыру» жобасы бойынша қорытынды конференция)

Ресми атауы

Central Asian Regional Water Network (CAR@WAN)

Су ресурстары саласындағы әлеуетті арттыру жөніндегі Орталық Азия аймақтық желісі.

Географиялық қамту

Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстан.

CAR @ WAN - Cap-Net UNDP-ның 21 серіктес желісінің бірі

Желі хатшылығы - «Тұрақты дамуды қолдау орталығы» ҚҚ

Климаттың өзгеруін ескере отырып, өңірдегі мүдделі тараптардың әлеуетін дамыту, денсаулық сақтау, қоршаған ортаны қорғау және әл-ауқатқа ықпал ете отырып, су ресурстарын кешенді басқару қағидаттарын енгізу үшін су ресурстарын басқаруға, басқаруға, серіктестік желісін біріктіру.

- 1. Интернет-портал негізінде су ресурстарын басқару және пайдалану саласында білім мен тәжірибе алмасу үшін ақпараттық платформа құру
- 2. Сараптама, ғылыми және білім беру әлеуетін арттыру мақсатында тренингтер мен семинарлар өткізу
- 3. Аймақтық, ұлттық және жергілікті деңгейлерде СРИБ қағидаларын алға жылжыту үшін жобалар мен зерттеулерді әзірлеуге және жүзеге асыруға көмектеседі

СРИБ халықаралық практикасындағы экономикалық және қаржылық аспектілер

- **Экономикалық принциптер** - ресурстарды ұтымды пайдалану, шығындарды өтеу және ластауға байланысты шығындар
- **Экономикалық аспаптар:** су тарифтері; су алу үшін төлемақы; суды субсидиялау; және су салығы
- **Қаржы дегеніміз не?** Ұйымдарға немесе фирмаларға (мемлекеттік немесе жеке) олардың активтері мен инвестициялары бойынша қысқа мерзімді немесе ұзақ мерзімді кірістерді барынша арттыру үшін қабылдаған нақты шешімдер
- **Қаржылық құралдар** - бұл суды пайдаланушылардың іс жүзінде төлеуге тура келеді

Кейбір құралдар экономикалық және қаржылық міндеттерді орындай алады:

1. Экономикалық құралдар пайдаланушылардың мінез-құлқына әсер етеді, демек, ресурстардың бөлінуіне де әсер етеді;
2. Қаржы құралдары өндірістің дамуы мен дамуы үшін қаржылық табысты қалыптастырады. Дегенмен, бұл екі әсер бір-бірімен қиылысуы мүмкін және сол құрал әртүрлі жағдайларда бір немесе екі мақсатты орындай алады. Мысалы, тариф екі мақсатта да қызмет ете алады.

СРИБ-да экономикалық және қаржы құралдарын пайдаланудың маңыздылығы

- Су азайып жатыр. Рационалды түрде пайдалану қажет
- Қоршаған ортаның осалдығы. Қоршаған ортаны ластайтын шығындарды зарядтау қажет
- Су инфрақұрылымын қамтамасыз ету, оны жаңғырту және кеңейту үшін қаржыландыру қажеттілігі

- Экономикалық құралдар су ресурстарын басқару үшін маңызды, әсіресе сұраныс пен ұсыныс пен судың иррационалды пайдалануы арасында жағымсыз теңгерім болған кезде.
- Нарықтар осы мәселелермен сирек кездеседі, мемлекеттік билік органдары мінез-құлқы мен таралуына ықпал ету үшін су тарифтерінің деңгейлері мен сипаттамалары туралы шешім қабылдайды. Осы мәселе бойынша шешім қабылдағанда суды әртүрлі су қызметтерін қалай бағалау керектігі туралы ақпарат қажет.

СРИБ халықаралық тәжірибесіндегі экономикалық және қаржылық аспектілер

Экономикалық құралдар (субсидиялар)

Суды субсидиялау әлеуметтік әділеттілік, даму, жұмыспен қамту және экономиканың жекелеген секторларындағы кірістің өсуіне ықпал ету үшін пайдаланылуы тиіс.

Су пайдаланушыларға арналған субсидиялар мына себептер бойынша негізделетін басқару құралдары болып табылады: (1) көптеген тұтынушылар нашар және шығындарды өтеу негізінде тарифтерді төлеуі алмайды, (2) халықтың денсаулығын жақсарту үшін қауіпсіз су көздерін және негізгі санитарлық-техникалық құралдарды пайдалануды ынталандыру керек.

Субсидиялар суды үнемдеу шараларын және компания мен халықтың қоршаған ортаны ластау деңгейін төмендететін шараларды жеделдету үшін пайдаланылуы мүмкін.

Рационалды субсидиялар мақсатты, ашық және бірте-бірте азаятын болуы тиіс

Халықтың топтарына қатысты немесе тұтастай алғанда бүкіл халыққа таратылған емес, артықшылықты қамтамасыз етуге бағытталған тапсырмаларға бағытталған

Ашық, яғни есеп беруші азаматтар, пайдаланушылар және салық төлеушілер

Бірте-бірте төмендеудің – мақсаты уақыт өте келе субсидияларды қысқарту, соңында оларды мүлдем жою

СРИБ халықаралық тәжірибесіндегі экономикалық және қаржылық аспектілер

Басқа экономикалық құралдар

- Суды пайдалануға рұқсат беру кезінде **суды пайдалану төлемі** рұқсат етілген режимге байланысты лицензия сияқты. Кез-келген төлем эстетикалық немесе ойын-сауық орындарында суға қол жеткізу үшін төлем ретінде пайдаланылады немесе байланыс ақысы болып есептеледі.
- **Суды пайдаланғаны үшін төлемдер** суды пайдалану тарифтеріне ұқсайды, бірақ олар бірнеше пайдаланушылардың су алу көзінен алынады.
- Су төгетін жердегі ағынды суларды су қоймаларына ағызатын жұмыстарға **су төгетін жердегі шығындар** қолданылады. Мұндай есептеулер судың ластануын бақылау мен азайту үшін жиі пайдаланылады.

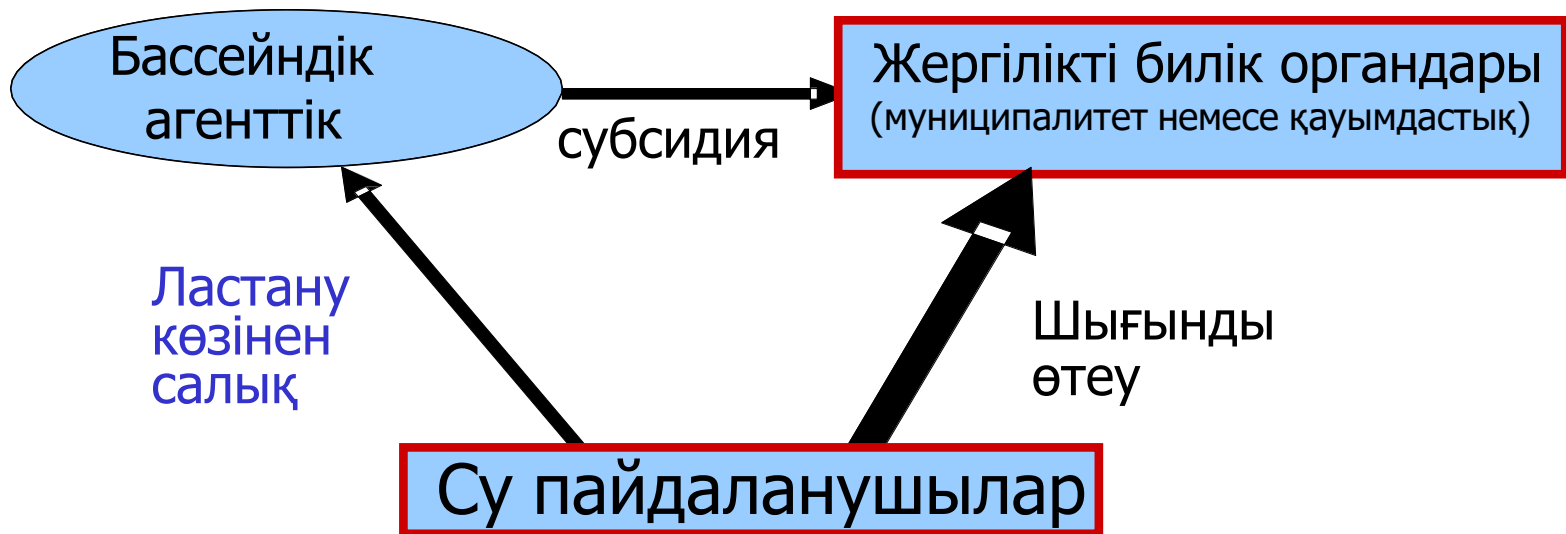
Су секторын қаржыландыруға арналған құралдар

- i) Сужәнесуды пайдалану бойынша шығындар:** суды алу үшін ақы; халыққа, өнеркәсіптік кәсіпорындарға, фермерлерге және басқа дәріпұтынушыларға арналған су тарифтері; Ағынды суларды және сарқынды суларға арналған шығындар; Судың ластануына байланысты шығындар мен салықтар; лицензиялық алымдар мен белгілі бір қызметтерді пайдалануға арналған алымдар; су тасқынынан қорғау
- ii) Ұлттық үкіметтік гранттар,** ұлттық, мемлекеттік немесе муниципалдық бюджеттен, қаржы делдалдарынан және даму банктерінен жеңілдетілген несиелер мен кепілдіктер
- iii) Сыртқы гранттар және жеңілдік несиелері** (сыртқы экономикалық даму бойынша көмек)
- iv) Қайырымдылық ұйымдарымен серіктестік.** Серіктестік, тероның ішінде ҮЕҰ және азаматтық қоғам топтары
- v) Коммерциялық несиелер,** капитал және ЖҰЖ, мысалы, халықаралық қаржы институттарының қарыздары, коммерциялық банктік несиелер мен микроқаржыландыру, облигациялар, тікелей жеке инвестициялар, сыртқы кепілдіктер және тәуекелдерді бөлісу ЖҰЖ (ҰЭП, концессия және т.б.)

СРИБ халықаралық тәжірибесіндегі экономикалық және қаржылық аспектілер

Франциядағы келісілген қаржыландырудың үлгісі

Пайдаланушылар тарапынан төлемдер

Ел деңгейінде су қызметтеріне тек су үшін төлемдер

Қазақстан Республикасындағы суды пайдалануды реттеудің экономикалық әдістері

Экономикалық реттеудің негізгі түрлері

- Суды пайдаланушылар Қазақстан Республикасының салық заңнамасында көзделген төлемдер мен алымдарды жинау
- Су объектілерінің, сумен жабдықтау және кәріз елді мекендердің ұтымды пайдалану мен қорғауды қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарына дамыту
- Жеке және ресурс үнемдейтін, аз қалдықты технологиялар мен энергияның дәстүрлі емес нысандарын енгізу және дамыту бойынша несие және басқа да жәрдемақы Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес заңды тұлғалардың ету, басқа да тиімді су ресурстарын қорғау және ұтымды пайдалану жөніндегі іс-шараларды, сумен жабдықтау және санитария жүзеге асыру
- Мемлекеттік қорларды құру және оларды су объектілерін қалпына келтіру және қорғау үшін пайдалану

Қазақстан Республикасындағы суды пайдалануды реттеудің экономикалық әдістері

1) ОРТАЛЫҚТАНДЫРЫЛҒАН
ИНВЕСТИЦИЯЛАР ЕСЕБІНЕН СУСАЛАСЫНЫҢ
ДАМУЫН МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ

2) ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ СУ ШАРУАШЫЛЫҒЫ
ҚЫЗМЕТТЕРІ ҮШІН ӨЗ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ
ҚАРЖЫ КӨЗДЕРІНІҢ РОЛІНАРТТЫРУҒА
ЫНТАЛАНДЫРУ

Суресурстарын ұтымды пайдалану және
қорғау, суармалы жерлерді суландыру, су
шаруашылығы жүйелері мен
құрылыстарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету
үшін инвестициялық саясаттың негізгі
принциптері

3) ЗАЙМДАРДЫ ТАРТУ ҚОЛДАНЫСЫН
КЕҢЕЙТУ, СОНЫҢ ШІНДЕ МЕМЛЕКЕТТІК
КЕПІЛДІГІ МЕН

4) ИНВЕСТИЦИЯҒА БАҒЫПТАЛҒАН
БЮДЖЕТТІК ҚОРЛАРДЫҢ
ПАЙДАЛАНЫЛУЫН МЕМЛЕКЕТТІК
БАҚЫЛАУ

Қазақстан Республикасындағы суды пайдалануды реттеудің экономикалық әдістері

Су ресурстарын пайдалану үшін төлем. Суды жалпы пайдалану тегін. Арнайы суды пайдалану Қазақстан Республикасының салық заңнамасына сәйкес ақылы негізде жүзеге асырылады

Су пайдаланушыларға суды жеткізу, сумен жабдықтау, суды бұру қызметтері үшін төлемдер. Суды пайдаланушыларға сумен жабдықтауға, сумен жабдықтауға, санитарияға, жөндеу-қалпына келтіру жұмыстарына және басқа да су шаруашылығы қызметтеріне байланысты қызметтер ақылы негізде жүзеге асырылады. Суды пайдаланушыларға, сумен жабдықтауға, суды бұруға, сумен жабдықтау қызметтеріне тарифтер Қазақстан Республикасының табиғи монополиялар және реттелетін нарықтар туралы заңнамасына сәйкес бекітіледі. Сумен жабдықтау қызметтері үшін алымдарды төлеу тәртібі мен шарттары тараптардың келісімдерімен анықталады

Қазақстан Республикасындағы суды пайдалануды реттеудің экономикалық әдістері

Мемлекеттік қолдау (субсидия)

Уәкілетті орган бекіткен тізімге сәйкес ауыз сумен жабдықтаудың баламалы көздері болып табылатын аса маңызды топтық және жергілікті сумен жабдықтау жүйелерінен ауыз сумен қамтамасыз ету құнын субсидиялау.

Бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылатын, қайтарылмайтын және қайтарылмайтын негізде сумен жабдықтау және кәріз жүйелерін салу, қайта құру және жаңғырту.

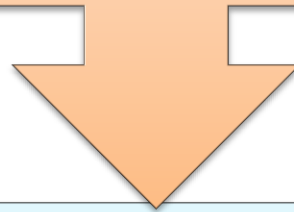
Сумен қамтамасыз ету және суды бұру жүйелерін салу, реконструкциялау және модернизациялау үшін субсидиялар мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады: техникалық негіздемелерді, жобалық-сметалық құжаттаманы, техникалық және авторлық қадағалауды қамтитын жобаларды техникалық қолдау; құрылыс-монтаждау жұмыстарына жұмсалатын шығындарды, жабдықтарды, материалдарды сатып алуды қамтитын күрделі шығындар.

Ист.: Глава 28, Водный кодекс РК

Қазақстан Республикасындағы суды пайдалануды реттеудің экономикалық әдістері

Сақтандыру

Су қорын пайдалану және қорғау саласындағы сақтандыру су қатынастарының объектілеріне, адамдардың өміріне, денсаулығы мен мүлкіне зиян келтіргені үшін кепілшарт бойынша туындаған міндеттемелер бойынша жауапкершілік тәуекелі болған кезде жеке және заңды тұлғалардың мүлкітік мүдделерін қорғауға байланысты қатынастардың шешен болып табылады.

Ерікті сақтандыруды жеке және заңды тұлғалар ерікті түрде жүзеге асырады. Су ресурстарын пайдалану мен қорғауда ерікті сақтандырудың түрлері, шарттары мен тәртібі сақтандырушы мен полис ұстаушылар арасындағы келісімдермен айқындалады.

Сумен байланысты экожүйелік қызмет көрсетулерге экономикалық талдау

Экономикалық талдау - көп сатылы процесс, оған мыналар жатады:

Сумен байланысты экожүйелік қызметтердің сәйкестерін анықтау

Негізгі мүдделі тараптарды анықтау

Экожүйелерге қызмет көрсетулердегі өзгерістерге байланысты осы экожүйелерді пайдалану немесе басқарудағы өзгерістерден туындайтын таза кірістерді бағалау

Негізгі мүдделі тараптар арасында шығындар мен пайданы бөлуді талдау және бағалау және осыған байланысты қажет болуы мүмкін өтемақы шараларын әзірлеу

Сумен байланысты экожүйелік қызметтер

Табиғи
экожүйелерде
суды тазарту

су басқан жерлерде сулы-батпақты
жерлер мен күріш өсіруді қалпына
келтіру және құру арқылы қол
жеткізуге болады

Су
тасқынынан
қорғау және
суды реттеу

орман алқаптары мен су тасқыны
аудандарын қалпына келтіру
арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін

Су
ресурстарының
ластануын
шектеу

ластануға квоталарды енгізу, табиғи
өсімдіктерді өзгерту немесе қалпына
келтіру, биологиялық фермерлік
шаруашылықты пайдалану,
интеграцияланған зиянды
организмдерді басқару арқылы қол
жеткізуге болады

Негізгі мүдделі тараптар

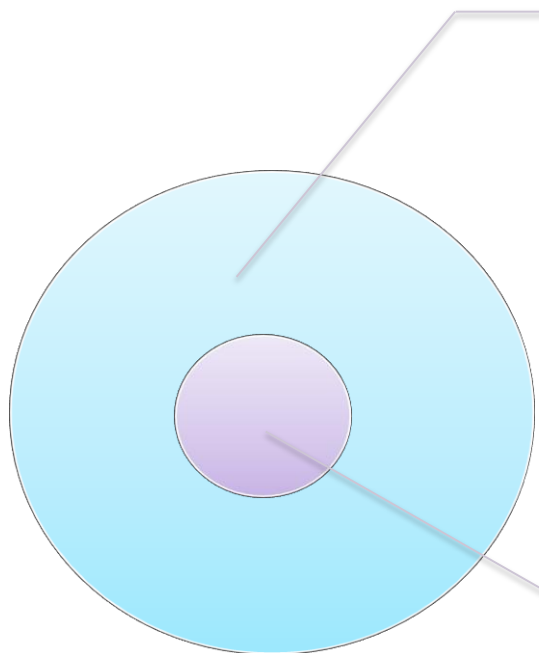
- Жергілікті тұрғындар
- Бизнес
- Су пайдаланушылар
- Халықаралық ұйымдар мен инвесторлар
- Бассейндік кеңестер
- ҮЕҰ
- Реттеуші органдар
- Жергілікті әкімшілік

Таза шығынды бағалау

Көптеген су экожүйелері қызметтерінің құны жанама бағалау әдістерін қолдана алады. Бұл әдіс сценарийді талдау әдісі деп аталады.

Ағымдағы жағдайды қолдаудан таза табысты балама сценарийлерді іске асырудан таза кірістермен салыстыру жобаларды жүзеге асырудың шешілуіне негіз болады. Бұл шешім таза кірістің елеулі ұлғаюы күтілетін кезде жасалады.

Шығындар мен пайданы бөлуді талдау және бағалау

- Экожүйелік қызметтің өзгеруінен кім пайда көретінін анықтау керек және шығындар (яғни, шығындар мен жеңілдіктер экожүйелік қызметтерді пайдаланатын әртүрлі мүдделі тараптар арасында қалай бөлетін болады)
- Су ресурстарына байланысты экожүйелік қызметтерге қол жеткізу шектелген топтар үшін жобалық қаржыландыру және өтемақы мәселесін анықтау маңызды
- Бұл бағалау барлық мүдделі тұлғаларды қамтиды

Супроблемаларыншешудегібизнестіңрөлі

Су - тіпті су тапшылығына ұшыраған елдерде де өндірісте пайдаланылатын ең арзан ресурстардың бірі. Суды тұтынуды азайтуға бағытталған жобалардан қаржылық қайтарым аз. Сондықтан менеджерлер өндірістің су аспектілеріне аз көңіл бөледі

Су проблемалары іскерлік шешімдердің бір бөлігі болу үшін, мемлекеттің шараларын ынталандыру және су үшін жауапты қатынас туралы есеп беру қажет

Ұйымдар өнімдері мен қызметтерінің, ғимараттар мен құрылыстардың «судың іздерін» және өнімнің өмірлік циклінде қолданылатын судың көлемін бағалауы керек.

Бұлақтарат суресурстарына жоғары әсерететін өндіріс аймақтарына нықтауға мүмкіндік береді, процестердің судың тиімділігін арттыру үшін инженерлік және басқару шешімдерін әзірлейді және судың жалпы мөлшерін азайтады

Жауапты тараптың суға қатысты 10 принципі

Тұрақты даму бойынша Бүкіләлемдік іскерлік кеңестің жас менеджерлер командасы жасаған (WBCSD, 2003).

Суға қатысты жауапты қатынас қағидаттарын ұстанатын ұйымдар:

1. су ресурстарын басқару саласындағы индикаторлар мен есеп беру стандарттарын әзірлеу
2. су ресурстарын басқару мәселелері бойынша мүдделі тұлғалар үшін қоғамдық есептерді дайындау
3. өз өнімдері мен қызметтерінің «судың ізін» анықтау
4. су экожүйелеріне әсерін барынша азайтады
5. Сіздің аймағыңыздағы су проблемаларын түсініп, инновациялық шешімдерді жасаңыз
6. қызметкерлерді су ресурстарын үнемі жетілдіруге үйрету
7. кәсіпорындарда суды басқару жүйесін әзірлеу және енгізу
8. Ең жақсы тәжірибемен алмасу үшін іскерлік форумдарға арналған суды пайдалану мәселелері
9. олардың жеткізушілері мен тұтынушыларын су принциптерін ұстануға және ұстануға шақырады
10. су дағдарысының дамуын болдырмау үшін бірге жұмыс істейді